

RÜYA GÜNDELİK HAYAT ve İLETİŞİM

DREAMS, EVERYDAY LIFE AND COMMUNICATION

Yrd. Doç. Dr. Sıdika YILMAZ

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü,
sidika.yilmaz@ege.edu.tr

Öz

İletişim mesajı kodlayan ve açımlayan arasında bir ilişki olarak çoğu zaman teknik bir alana hapsedilmektedir. Oysa iletişim insanın tüm hayatını kapsayan karmaşık bir yapıdır. Herhangi bir konuda karar verirken, bir diğer kişiyle iletişim halindeyken süreci etkileyen faktörlerin hepsi bizimiz dâhilinde değildir. Bu nedenle nerede hangi durumda neden o kararı verdiğimizizi anlamak her zaman açık ve anlaşılır olmayabilir. Bu anlamda iletişim bilimleri bu karmaşık sürecin derinlikli arka planında yeni alanlar bulup, araştırmak durumundadır. Rüya dediğimiz olgu da bu sürecin bir parçasıdır; rüyalarımızı anlatırız, düşünürüz, etkileniriz: Gündelik hayat çokça bu öykülere sahiptir. Ancak, rüyaları incelemek psikiyatrinin ve psikolojinin alanında kalmıştır. Bu çalışma insanın anlamlandırma dizgesinde rüyaların yeri ve önemine iletişim perspektifinden bakmayı denemektedir. İletişim bir anlamlandırma pratiği ise eğer, rüyaların bu sürece hiç şüphesiz önemli katkısı bulunmaktadır. Bir dil olarak rüyayı anlamaya çalışmak, zihnin oyuncu yanını iletişim perspektifinden değerlendirebilmek insan ve iletişim arasındaki ilişkiye yeni bir yol açmak demektir. Çalışma bu anlamda rüya olgusunu iletişim alanına taşımamın başlangıcı olarak kabul edilmelidir.**

Anahtar Kelimeler: Rüya dili, iletişim, anlam, zihin, oyun

Abstract

Communication is mostly imprisoned in a technical area between the message coder and elucidator. Whereas communication is a sophisticated structure which embraces all human life. While making decisions in any topic or communicating with another person, we do not acknowledge all of the factors that affect the process. This is why, making sense of every decision-making process is not possible due to it may vary according to where, when and differences or changes in situations. In this very sense, science of communication is required to discover and research new areas in deep background of this sophisticated process.

Dreaming is also a part of this process. We tell them to others, think about them, and effected by them. Daily life contains many of likely stories of dreams. However, analyzing dreams is in the field of psychiatry and psychology. This study is focused on dream's place and importance in communication sense on human interpretation system. If communication is a practice of making sense, dreams will have a big contribution to it doubtlessly. Trying to understand dream as a language, and evaluating the mind's playful side in communication perspective are important for making a new relation between human and communication. This study is excepted as the beginner of dream concept to transfer to communication field of study.***

Key Words: Language of dream, communication, mind, game

** Rüya/iletişim ilişkisi ile ilgili ilk çalışmayı Homo Sermo Onis: İfade Eden İnsan kitabımda "Oyun: İletişimin Başlangıcına Yolculuk" başlığı ile yapmışım (Yılmaz, 2011:33). Bir diğer çalışma ise üniversite öğrencilerinin rüya anlatıları üzerine halen devam etmektedir.

*** First study of the relationship between dream and communication is mentioned in the book Homo Sermo Onis: Declaratory Human, in the part "Game: A Journey to Origin of Communication" (Yılmaz, 2011:33). Another study is still in action which is based on undergraduate students telling of dreams.

“Haydi, beyler rüya görelim belki o zaman gerçeği bulabiliriz”

F.A. Kekule

“İnsanlığın kurtuluşu iki şeye bağlıdır; dünyayı yörüngesinde tutan şey olan kadının söylemine ve düşlere.”

J. Saramago

1. GİRİŞ

Gece ve gündüz olarak ayırdığımız iki farklı dünyayı yaşamaktayız. Gündüz, bildik dünyanın içinde, aşına ve gerçek bir hayatı temsil ederken; gece, bilinmezliklerle bezeli rüyanın alanını bize aralamaktadır. Gündelik hayatın söylemsel pratiklerinde sayısız rüya öyküsü dolaşır. Bu öyküler gündüz dünyasına, diline tercüme edildiği oranda anlamlandırma haritamızın içinde yer alır. Her rüya, ancak gerçeklik algımızın isterleri doğrultusunda çeviriye tabi tutulduğunda anlamlandırma dizgemize eklenilebiliyor; bu yapılmadığı takdirde anlam, rüya dilinin çemberi içinde anlaşılma dehlizlerinde kaybolup gidiyor.

Rüyanın imgelerle bezeli, rasyonel kavrayışlarla anlamlandırılmayan dili, rasyonel dünyanın isterleri doğrultusunda anlama çabasına tabi tutuluyor. Yani, rüya dili gündüz diline çevriliyor. İnsan gördüğü rüyanın bölük pörçük içeriğini bu çeviri esnasında bütünlüklü bir anlatıymış gibi öyküleştiriyor. Bu tavır, rüyayı rasyonel dünyanın anlamlandırma dizgesine tabi kılma çabasıdır. Böylelikle, görülen her rüya gören tarafından yorumlanarak bir metne, öyküye dönüştürülüyor.

Rüyanın öncelikle yarattığı şey bir duygulanımdır, bir başka deyişle rüya bir duygu dilidir. Uyanma ile birlikte rüyanın yarattığı duygusal atmosferin gücü o dilin gündüz diline tercüme edilme isteğinin güçlü motivasyonunu oluşturur. Sadece duygu insanın rüya ile kurduğu ilişkiye yetmez, akıl devreye girerek öykünün rasyonel bir temele yerleştirir. Rüya gecenin dilidir, bu anlamda her daim tercüme uğrar ve gündelik dile çevrilir.

Randall'dan (1999) yola çıkarak söylersek eğer, insan anlatarak hayatı var ediyor. Çünkü hikâyelerin gücü vardır. Kişisel ve kamusal hikâyelerin paylaşılmasıyla bilinç yükselir, bilgi oluşturulur, toplum yaratılır ve dönüştürücü güçleri olan bir bakış açısı kurulur (Randal, 1999: 13-54). Bu yüzden insan rüyalarını anlatarak iki dünya arasında gerçeklik bağlarını kurmaya çalışıyor: Böylelikle, rüyalar gündüz anlatılarına eklenilerek bu dünyanın malzemesi olmaktan kendisini kurtaramıyor; gündüz dünyası geceyi hâkimiyeti altına alıyor.

Rüyalar insanı imgelerden kurulu bir dünyanın içinde geniş bir oyun alanına davet ediyor. Rüyanın imgelere, dolayısıyla görselliğe dayanan duygu yoğunluklu dili ister istemez rasyonel olmayan bir temsil/öykü çerçevesi yaratıyor.

Bu metin, iki farklı dünyanın -gece ile gündüz- dilinin birbirine çevrilme serüvenine iletişim perspektifinden bakmaktadır. İnsanın uyku esnasında gördüğü hikâyeleri hayatının önemli bir anlatı alanıdır. İnsanı anlamak rüyalarını anlamakla mümkündür. Rüya dünyasının kapısını aralamak

insanlar arasında başka bir anlatı düzlemini de anlama çabasıdır. Her rüyanın bir haber değeri vardır. Rüyalar hem görene hem de anlatılan kişiye bir şeyler söyler. Rüya anlatıları bunca geniş insan ilişkilerinin merkezinde yer aldığına göre rüya-insan ilişkisi iletişim bilimleri çerçevesinde de ilgiyi ve araştırmayı hak etmektedir.

2. Rüya Dili ve Gerçeklik

“Romeo: Bu gece bir düşün gördüm.

Mercutio: Ben de.

Romeo: Ya, seninki neydi?

Mercutio: Düşgörenlerin genellikle yalan söyledikleri.

Romeo: Uyurken şeylerin doğru olduğunu görürler düşlerinde.

Mercutio: Ya, o zaman Kraliçe Mab'ın seninle birlikte olduğunu görüyorum.”

Shakespeare, Romeo ve Juliet

Berger (2006) *Görme Biçimleri* adlı kitabında görmenin konuşmadan önce geldiğine vurgu yapar. Çocuklar konuşmaya başlamadan önce dünyayı seyrederek, bakmak/seyrer öğrenme sürecinin başlangıcıdır. Bu anlamda görme sözcüklerden önce gelmiştir. Gördüğümüz şeyin/görülenin dile getirilmesi zordur. Dünyayı görerek algılarız, ancak sözcükler bu gördüklerimizi tam olarak açıklamaya yetmez. Gerçeküstü ressam Magritte *Düşlerin Anahtarı* adlı resminde sözcüklerle, görülen nesnelere arasında her zaman var olan bu uçurumu yorumlamıştır (Berger, 2006:7).

Herhangi bir anlamlandırma tek bir nesne üzerinden değil, nesnelere arasındaki ilişki ve tüm birikimlerimizin toplamı bağlamında yapılır. Rüya dili ise göstergelerin sonsuz oyunundan oluşur: Nesnelere, imgelere, gündelik hayatın içinde alışkın olduğumuz ilişki biçimlerinin dışında bir birleşimle var olurlar. Gündüz algısı içinde bu birleşimi anlamlandırmak ve ifade etmekte zorluk çekilir. *Rüya öyküsü* uyanır uyanmaz sadece bir duygu hali olarak hissedilir, anlatması son derece güçtür. Burroughs bu nedenle rüyaların anlatıya dönüştürülebilse de, bunun diğer anlatılara hiç benzemediğine vurgu yapar: Durmadan değişir ve bir türlü neye benzediği hakkında fikir yürütülemez. Rüyaları anlatmaktaki ısrarımız yaşamda asla aydınlatamayacağımız gizemi aydınlatma çabasıdır. (Burroughs, 2011: 22). Ve çoğu zaman duygu dilinin çevirisi olarak başlar. Bu kimi zaman mutluluk, kimi zaman korku, kimi zaman da endişedir. Bu anlatı duygular dünyasının, rüyanın dilidir. O nedenle gerçek dünyanın içinde anlaşılabilirlikleri için çeviriye ihtiyaç duyulur. Duygu dili anlaşılır rasyonel bir hikâyeye dönüştürülür ve hikâyenin gündüz hayatıyla açıklanabilecek verileri yakalanmaya çalışılır. Rüyanın zamanı, mekânı ve nesnelere, içinde yaşadığımız gündelik hayatınla karşılaştırılmayacak ölçüde başka bir diziliştir. Öyle ki rüyada kendimizi bir özne olarak dışarıdan seyredebiliriz. Rüya hissederken, hatırlarken bu durum son derece doğal algılanır. Rüyanın gerçekliği ile gündelik hayatın gerçekliği birbirine benzemez. Borges, “Düşlerde önemli olan gördüklerimiz değildir, önemli olan düşün bizde yarattığı izlenimdir” diyor (Borges, 1995:39). Bu izlenim bir his, duygu olarak ortaya çıkar ve duygunun yoğunluğu hikâyeyi anlama ve anlatma isteği

uyandırır. Rüyanın içinde anlamlı olan her şey uyanık dünyanın içinde birden anlamını yitirir. Rüyayı gören aslında o çok anlamlılıkla anlamsızlığı uyumlu hale getirme çabasıdır. Kişi kendi anlama ve yorumlama kabiliyeti içinde rüyayı rasyonel bir tablonun içine yerleştirmeye çalışır. Bu yerleştirme çabası iki dili uyumlu hale getirme olduğu kadar bunun hiçbir zaman tam olarak yapılamayacağını bilgisini de içerir. Rüyalar bu anlamda kişiye özel hikâyelerdir ve kişiye özel bir dil'e ve yine kişiye özel bir anlamlandırma dizgesine sahiptir.

Wittgenstein, rüyaları diğer tüm işaretler gibi dilsel bir gösterge olarak görür ve anlamlandırma haritasına bakılması gerektiğini söyler (aktaran: Alvarez, 2001: 130); Ricoeur ise karmaşık anlamların yeri olarak beliren bir dil bölgesi olarak adlandırır. Bu bölgede, dolaysız anlamın içinde bir başka anlam daha kendini hem açığa vurmakta hem de gizlemektedir. Bu çift anlamlı bölge simge alanıdır. Bu anlamda da rüyaların anlamı Ricoeur'e göre bu iki anlamı birden kavramakla elde edilir (Ricoeur, 2007: 21-22).

“Resimli temsiller anlam çerçevesinde betimlenebilir türdendir: Bu çerçevede şunlar sayılabilir: Söz diziminin çöküşü; tüm mantıksal ilişkilerin yerini resimli eşdeğerlerinin alışı; zıtların birliği yoluyla, tek bir nesnede temsili; açık içeriğin taklit ya da resimli bilmece niteliği taşıması ve genellikle resimli, somut anlatıya dönüş. (...) düşlerin bu açıdan belirleyici özelliği, algıyı bellek imgesi ötesinde sanrısız bir biçimde yeniden canlandırmaya kadar giden gerilemedir. (Ricoeur, 2007: 94)

Bu karmaşık öyküleme süreci gündelik hayatın rutin anlatıları içinde dolanıp durur. Bu özgün dili anlama çabası bir yanıyla da insanın kendisini anlama sürecidir. Freud, rüyaların psikanaliz perspektifinden analize tabi tutulması sayesinde, varlığın, derinlikler psikolojisi hakkında görüş edinebilme şansına sahip olduğunu vurgular. Düş, ona göre anlamlıdır ve psikolojinin bir nesnesidir (Freud, 1996: 37). Ricoeur *Yoruma Dair Freud ve Felsefe* kitabında rüyayı zamanın dışında diyor, mevsimsiz düzen olarak adlandırır. Bu düzen (sizlik) her zaman anlam taşır ve yorumlamaya tabi tutulmalıdır (Ricoeur, 2006:146). Freud ise bu diyarın sınırlarında dolaştığımızı hatırlatır. Kişiliğimizin karanlık, nüfus edilmesi olanaksız kısmıdır bu ve hakkında bildiğimiz pek az şeyi de ancak düş çalışmaları ile öğrenebiliriz (Freud, 2007: 382).

Pavese'nin rüya dili üzerine fikirlerine *Yaşama Uğraşı* adını verdiği günlüklerinde rastlarız. Ona göre rüyaları kendimiz yaratırız, bu yüzden olağanüstüdürler (Pavese, 2005: 204) Rüyaların mantıksal olmayan dilini ise şu sözlerle açıklar:

“Düşünde hapisten çıkıp salonları, merdivenleri olan saray gibi bir eve döndüğünü, orada tanıştığının birtakım aile dostlarıyla karşılaştığını, bu arada annenle babanın belirmeleriyle senin için ne türden insanlar seçtiklerini görmek, nasıl biteceğini bilmediğin ve başkişisiyle okurunun özdeşleştiği bir romanı okumaya benzeyen bir düş örneğidir” (Pavese, 2005: 236) .

Bu anlamda bir kurmaca olarak rüya anlatıları kendi içinde birer edebi metin oluşturmakta ve tıpkı edebi metinlerle kurduğumuz ilişkiye benzer bir yorumlama çabası istemektedir. Edebi

metinlerin kurgusal yapısını biliriz ancak hiçbir gerçeklik edebiyat kadar kalıcı değildir. Okuduğumuz romanlardaki kahramanların başka bir şey yapmaları bizim için imkânsızdır. Calvino'nun *Ağaca Tüneyen Baron*'u (Calvino; 2009) artık ağaçta yaşayan bir kahramandır ve gerçektir. O masalsı kahraman pek çok gerçek kişiden daha gerçektir. Çünkü, edebî metinle ilişki kurulurken, anlatının bir yazar tarafından, bir kurgu içinde gerçekleştiği bilinir ve bu nedenle gerçeklik sorunsallaştırılmaz; ancak, okunmaya başlandığında her şey gerçektir artık. Eco, *Edebiyatın Bazı İşlevleri Üzerine* adlı makalesinde, edebiyat ve gerçeklik ilişkisini bu bağlamda tartışır. Eco, tarihsel ve bilimsel gerçekliklerin üzerimizdeki inandırıcı etkisinin yeni bulgu ve belgelerle sonlanabildiğini hatırlatır. Bu anlamda bilimsel gerçeklik tartışmalıdır ve kimileri için “gerçek” olan diğerleri için olmayabilir; Oysa edebiyat dünyasında kurulan gerçeklikler, sarsılmaz gerçekliklerdir (Eco, 2006: 24–32).

“Sherlock Holmes bekardı, Kırmızı Başlıklı Kız'ı kurt yutar, ama sonra avcı onu kurtarır, Anna Karenina kendini öldürür, şeklindeki önermeler sonsuza dek doğruluğunu sürdürecektir ve bunları hiçbir zaman hiçbir kimse çürütemeyecektir” (Eco, 2006: 25).

Eco, edebî metinlerin üzerimizde yarattığı gerçeklik olgusunun, onlarla kurduğumuz ilişkiyle ilgili olduğunu göstermeye çalışır. Kimi romanlar o kadar gerçektir ki, üzerlerinde tartışma açmak bile imkânsızlaşır; kimi romanlar ise gerçekliğin algılanması okura bırakılır. Eco, Stendhal'ın *Kırmızı ve Siyah* romanından örnek verir: Kitabın 35. Bölümü'nde Julien Sorel, Madame de Renal'ı vurur. İlkinde eli titrediği için ancak ikincisinde vurma olayı gerçekleşmiştir. Stendhal tutkunları bu el titremesi hâdisesini değişik biçimlerde yorumlayıp “gerçeğin” hangisi olduğu üzerine tartışır; roman kahramanının eli titrediği için mi, yoksa öldürmekten vazgeçtiği için mi silahı ateşlemediği sorunsallaştırılır (Eco, 2006: 25).

Rüyalar da edebi metinlerde olduğu gibi kurgusaldır, hiç kimse kendisine anlatılan rüyanın “gerçek” olmadığını söyleyemez, yani yalanlayamaz. Onun tuhaf içeriği gerçeklikle kurduğu ilişki kadar anlamlandırma haritamızın içinde yer alır. Anlamlandırma haritalarının oluşması ise gündelik kültürel bir olgudur (Craze, 2005; Freud, 2000). Rüyalar bu anlamda her toplumun/topluluğun kendi kültürel bağlamı içinde yeri ve önemi göz ardı edilemeyecek iletişimsel bir dizgedir ve kendine ait alfabeti/grameri vardır. Moretti uzlaşmayı gerçekçi anlatının en önemli teması olarak görür. Oysa bir taraftan da dilin daha baştan çarpıtılmış bir şey olduğunun da altını çizer. Söylenen her zaman farklı anlamalara açıktır, çift anlamlıdır ve her zaman kaçamaktır. Rüya bu anlamda çok daha karmaşık anlamlandırma dizgesi içinde yer alır. Üstelik bu bilinen kabul edilmiş bir durumdur. Rüyanın yorumlanması gereken bir alanda yer aldığını ve yorumların da çok farklı olabileceği apriori olarak bilinir. Ricoeur'un vurguladığı gibi rüyanın dili bir taraftan gizlenen ama aynı anda da deşifre edilmeye çalışılan bir alandır (Ricoeur, 2007:146; Moretti, 2005: 47). Her deşifre etme çabası bir tercüme eylemini gerekli kılar. Rüyanın dili müphemdir ve her türlü yoruma açık zorlu bir tercüme çağırır.

Kendimiz ya da diğerleriyle ilişki kurarken inanılır olmanın ölçütü söylemin/anlatının gerçeklikle/hakikatle olan bağlarıdır. İnanılır olmak gerçeklikle kurulan ilişkiye bağlıdır. Bu anlamda yalan ve fantezi inanılabilirlik ölçütlerinin dışında, kabul edilebilirlik sınırlarının dışında yer alırlar. Fantastik olan sanatsal bir üretimin dili olabilir ancak. Yalan ise daha çok etik sorgulamanın alanına girer. Winnicott rüya'nın başka bir dil alanı oluşturduğunun farkında olarak bazı terapilerinde bu dili çözümlenmeye odaklanır. Hastalarının terapi sırasındaki anlatılarının fantezi mi yoksa rüya mı olduklarını ayırtırmaya çalışır. Tedaviyi bu iki dilin ayrıştırılması ile gerçekleştirir (Winnicott, 1998: 46-57).

Rüya kişisel/öznel bir kurgunun içinde hikâyelendirilir. Bu hikâyelendirme rüya dilinin gerçeklik alanına çekilmesidir. Yani rüyayı anlamlı kılmamanın yöntemi onun fantastik dilini gerçeklik algısına çevirme çabasıdır. Zizek bu karşıtlığa Lacan'dan yola çıkarak hem *İdeolojinin Yüce Nesnesi* (Zizek, 2002: 62-69) hem de *Yamuk Bakmak* (Zizek, 2004: 32-36) kitaplarında değinir. Zizek, Lacan'ın *gerçek uyanışa ancak rüyada yaklaşıyoruz* tezinin *hayat bir rüyadan ibarettir, gerçeklik dediğimiz şey bir yanılsamadan ibarettir* şeklinde anlaşılmasını gerektiğini söyler. Birçok bilimkurgu hikâyesinin bu tema üzerinde şekillendiğine değinen Zizek, genelleşmiş bir dünya ya da yanılsama olarak gerçeklik halinin imkânsızlığına vurgu yapar. Lacan'ın gerçekliği tamamen yadsımadığını sadece *safdil gerçeklik* ayrımı yapar. Zizek'e göre Lacan, gerçek'in sert çekirdeğine yaklaşılacak noktanın aslında rüya olduğunu söylemektedir. Bir rüyadan sonra gerçekliğe uyandıığımızda, çoğunlukla kendi kendimize *sadece rüyaymış* deyip geçerken aslında, gündelik, uyanık gerçekliğimiz içinde de rüyanın bilincinden başka bir şey olmadığımız olgusuna karşı körleştiğimizi söyler. Halbuki ona göre gerçekliğin içindeki faaliyetlerimizi, eyleme tarzımızı belirleyen fantezi-çerçeveye ancak rüyada yaklaşıyoruz. Buradan hareketle Zizek gerçek ile rüya arasındaki ilişkiyi tartışırken ideolojinin rüyaya benzer yapısına değinir. Ona göre şeylerin gerçek durumunu görmemizi engelleyen bir durumdur ideoloji. Bu anlamda ideoloji de bir rüya durumudur ve içinden çıkma çabası boşuna gözükmektedir (akt: Zizek, 2002: 63).

İslamiyet'te de rüya çok önemli bir yer tutar. Yûsuf Sûresinde rüyaların gerçeklikle olan ilişkisini görür, anlamaya çalışırız. Yakub Peygamber'in on iki oğlundan on birincisi olan Yûsuf Peygamber, gördüğü bir rüyayı babasına şöyle aktarır:

“Babacığım! Gerçekten ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ay'ı gördüm, yani onları bana secde ederlerken gördüm.”

“(Babası:) ‘Yavrucuğum! Rüyanı sakın kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.’”

“Böylece Rabbin seni seçecek ve sana rüyaların yorumunu öğretecek; daha önce ataların İbrâhim ve İshak'a yaptığı gibi, sana ve Ya'kub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin her şeyi bilir, hakimdir” dedi (Kur'an, 12/Yûsuf Suresi, 4-6).

Hadislerde rüya ile ilgili önemli bilgilere ulaşıyoruz. Bu dünyanın da bir rüya olabileceği ve rüyaların gerçeklikle ilişkisini hatırlıyor/seziyoruz. Hz. Peygamber'e göre: “Rüya üç kısımdır: Biri

salih rüya olup Allah'tan müjdedir. Diğeri, şeytanın verdiği hüzündür. Üçüncüsü, kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerdendir. Biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse hemen kalkıp namaz kılmalı. O'nu kimseye söylememelidir. Hadis kitaplarının hemen hepsinde ve bu alandaki pek çok akademik çalışmada Peygamber'in gördüğü rüyalar ve rüya hakkında görüşlerine ulaşıyoruz. Peygamberimizin rüya hakkında anlattıkları bize en temelde rüyalarımızı hiç de hafife almamamız gerektiğini hatırlatmaktadır. Rüyaları anlatmalı mıyız, anlatacak isek kime anlatmalıyız? Rüyalar bize ne tür haberler iletir, rüyalarımız karşısında nasıl davranmalıyız? gibi soruların her biri için hadislerde bir cevap bulabiliyoruz (Canan, 1995: 506-554; Güner, 2008: 41-43). Öte yandan tabir edilemeyen ve edilmemesi gereken rüyalar vardır. Sadık rüya (doru ve salih olan rüya) ile yalan rüya tanımları ve izahları yine İslâmiyet'in dikkat alanında yer almaktadır (Sakallı, 1994: 14-17).

Rüya, bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayal dizisiyse eğer, rüyanın gerçeklikle –bu dünya ile- ilişkisi düşündürücüdür. İbn-i Haldûn'a göre de rüya görmek insan nefsinin doğal bir özelliğidir ve bu özellik istisnasız bütün insanlar için geçerlidir. İnsanların rüyalarında gördükleri şeylerin uyanırken aynen gerçekleştiği olmuştur. Bundan zorunlu olarak çıkan sonuç ise nefsin uykudayken gaybı idrak etmekte olduğudur (İbn-i Haldûn, 2004: 141). Dolayısıyla rüya-insan ilişkisi önemli bir ilişkidir, insanın kendisini, hayatı ve bir başkasını anlaması yolunda önemli bilgiler taşımaktadır.

Wittgenstein (1997) ise, rüyanın bir düşünce mi, yoksa bir şey hakkında düşünmek mi olduğunu sorar. Ona göre rüya bir dil olarak bakıldığında bir şeyi söyleme ya da simgeleme tarzıdır. Dil olarak kabul edilebilmesi için illâ bir alfabenin olması da gerekmez Rüyanın sembolik dilini günlük konuşma diline veya günlük düşüncelere aktarmanın bir yolunun bulunabileceğini düşünür. Rüyaları hem günlük dile hem de günlük düşünceye aktarmanın bir yolu mutlaka vardır. Aynı teknikle günlük düşünceleri, rüya diline çevirmenin de bir yolu olabilir mi? sorusunu sorar. Freud'dan yola çıkarak bunun mümkün olmadığını belirtir. Ancak, rüya görmenin, bir çeşit düşünme, bir dil olup olmadığının sorgulanması gerektiğini söyler. Wittgenstein'da rüya aslında şifreleri çözülmesi gereken bir dildir (Wittgenstein, 1997:5). Çünkü rüya özünde müphemdir. Bu anlamda da post-yapısalcı dil analizi çerçevesinden baktığımızda göstergelerle oynanan bir alanda yer alır. Bu yanılla rüyaya sahip çıkan sanat olmuştur. Edebiyat başta olmak üzere resim, sinema rüya dilini bir başka anlatı dili olarak kullanmıştır.

Dante'nin *İlahi Komedya*'sından (Dante:1948) başlayarak edebiyat ve diğer sanatlarda rüya dilinin etkin bir şekilde kullanıldığını görüyoruz, Kafka'nın *Dava*'sında rüya dili bir anlatı olarak yer almıştır. Davayı okurken bir kâbusun içindeyizdir; uyanmak ve kurtulmak isteriz (Kafka:1983); Tanpınar *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde bir rüya atmosferini çözümlememizi ister (Tanpınar: 2004); Le Guin'in başta *Kadınlar Rüyalar ve Ejderhalar* olmak üzere metinlerinin tümünü rüyaların dışında görmemiz mümkün değildir. Le Guin, bizi rüyanın gücünü ve gerçekliğini kabullenmeye çağırır (Le Guin, 2002: 3). Anar, zamansız ve mekânsız hikâyelerin içine çeker okuru, bir rüya dilinin büyüülü

atmosferidir içine girdiğimiz (Anar, 1996); Toptaş'ın *Uykuların Doğusu* kitabı ise rüya dilinin varlığını tüm şiddetiyle hatırlatır (Toptaş:2006); *Gölgesizler* kitabıysa tamamen bir rüya atmosferinin içine çeker okuru (Toptaş: 1995); Ionesco ise rüyayı sanatın temeli sayar, ona göre rüya bir drama olarak kabul edilmelidir (Ionesco:1999); Sontag, *Rüyaların Esiri* romanına şu cümleyle başlar, “Rüya görüyorum öyleyse varım” (Sontag, 2006:1); Tarkovski'nin sineması anlatı olarak rüya dilini kullanmaktadır; Stolker ve Solaris'i izleyebilmek bu anlamda hiç de kolay değildir. (akt: Bornstein, 2011). Picasso ve Dali'nin resimleri rüyaların görselliğini yeniden üretirken aynı zamanda da ne kadar kişisel imgelere sahip olduklarını bir kez daha hatırlatmaktadır. Fellini'nin kahramanları ve hikâye anlatısı da bizi düşler dünyasının karnavalımsı atmosferine taşımaktadır:

“Düşsel gerçeklik, hayatımızın tümüne yayılmış hem müphem, hem de sarıh bir düzlem. Kendi gerçeğimizi anlatırken düşlerimizi anlatmış, düşlerimizi yansıtırken gerçekliğimizin önemli bir boyutunu gözler önüne sermiş oluruz. (...) Gelişigüzelik ve akla aykırılık ya da akıl dışılık rüyaların ortak özelliği olsa gerek. Uzay ve zaman kategorileri düşlerde geçerli değildir. Mantık kurallarına uymaz düşlerimiz. Tıpkı, Alexander Dovzhenko'nun filmlerindeki gibi atlar konuşabilir, duvarlardaki kahraman resimleri, çerçeveleri içinden göz kırparabilir, hayvanlar, havada devrim kokusu alırlar. Rüyalarımızın diliyle, mitos ve masalların dili arasındaki benzerlik, sembolik olmalarıyla açıklanabilir. (...) Sembol dili, insanlığın geliştirdiği evrensel dildir ve tarihin akışı içinde oluşan tüm kültürler için aynıdır. Kendine özgü bir grameri vardır. Rüyaların dilini anlamak, tıpkı mitos ve masalların dilini kavramak gibi güçtür” (Yalsızuçanlar, 1998: 108).

Toptaş, *Uykuların Doğusu* kitabında canlı olduğumuz için gözden kaçırdığımız bir şeylerin her zaman var olduğundan söz eder. Ona göre canlı olmak her daim yanılmaktır (Toptaş, 2006: 38-39). Varlık ise Toptaş'ın kitabını değerlendirirken “yanıldıkça, yalanlara kandıkça yaşayabildiğimizi” ilave eder (Varlık, 2006: 55). Rüyalar ne kadar yalan söyler, biz ne kadar? Rüyaları anlatırken neleri gizler, neleri vurgularız? Yalan ve hakikat arasındaki ilişkinin sonlandığı rüya alanında özgürlüğün tadını sonuna kadar çıkartırız: Yalan ne kadar mubah ise, gerçek de o kadar komiktir. Müthiş bir özgürlük alanında imgelerin oyun alanı içindeyizdir. İstedığımız imgeyi istediğimiz şekilde yorumlayarak kendimizce anlamlar yaratırız. Rüya bu anlamda oyun sahasına davettir.

3. Zihnin Bir Oyunu Olarak Rüya Anlatısı

*“Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında;
Yekpare geniş bir anın
Parçalanmış akışında,*

*Bir garip rüya rengiyle
Uyumuş gibi her şekil,
Rüzgarda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.”*

A.H. Tanpınar

Tanpınar uyku ve rüyaya ile yakından ilgili bir yazardır. Her iki kavramın da farklı, başka başka zaman algılayışlarına olanak verdiği kanısındadır. Bu onun ifadesiyle *Kozmik zaman*'dir.

"Ne içindeyim zamanın" şiiri, şiir halini, kozmosla insanın birleşmesini nakleder ki, bir çeşit murakabe -içine dalma- ve rüya halidir. Görüyorsunuz ki, hakikî romanın tesadüfleri ve tuhaflıkları ile alâkası yoktur. Zaten rüyanın kendisinden ziyade, benim şiir anlayışında, bazı rüyalara içimizde refakat eden duygu mühimdir. Asıl olan duygu bu duygudur. Musikî burada işe girer. Çünkü bu duygu musikîsinin olmamak şartıyla musikî sevenlerde bu sanatın uyandırdığı hisse benzer. Bunu, yaşadığımızdan başka bir zamana gitmek diye tarif edebilirim. Başka türlü ritmi olan ve mekânla, eşya ile içten kaynaşan bir zaman." (akt: Kahraman, 2000:31).

Zihnin bir oyunu olarak rüyalar bu anlamda edebi metinlerin oluşmasında, bir ilham kaynağı olarak başka bir dil macerasının yaratım öznesi olmaktadır.

Alvarez, kafamızın içinde olup bitenlerin bizler için ücra galaksilerin ücra köşelerinde olup bitenler kadar yabancı ve afallatıcı olduğunu söyleyerek Hobson ve arkadaşlarının rüyanın nörofizyolojisi üzerinde geliştirdikleri modeli aktarır: Bu model REM uykusunu açıklamaya yöneliktir ve rüyaların ve zihnin çalışma özelliklerine yoğunlaşır. Beyin rüya görürken de düşünüyor ama düşüncelerini ilkel bir biçimde dile getiriyor. Nasıl ki fonetik alfabeden önce çiviyazıları kullanılıyorduydu, rüyalarda da soyut dilden daha eski bir dil kullanılmaktadır (Alvarez, 2001: 176). Ancak bu dilin grameri kişiseldir. Freud'a göre rüya içeriği, resimli bir yazıdır; bu yazıyı sembolik ilişkileriyle değil de, resim değerleriyle okumaya kalkıştığımızda hata yaparız: Rüya resimli bir bulmacadır çünkü (Freud, 2000: 361).

Hobson ve arkadaşlarının rüya nörofizyolojisi üzerine yaptıkları çalışmalar bu görsel dili anlamaya yöneliktir. Oluşturdukları model rem uykusunu açıklama çabasıdır. Hobson'a göre beyin hücrelerinin kendi kendine ürettikleri ve dış dünyadan girdi alsalar da almasalar da birbirleri arasındaki iç iletişim/konuşma olarak adlandırılan daimi bir iletişim vardır. Bu bilinç dediğimiz şeyi oluşturur. Sinir hücreleri arasındaki bu iletişim kendiliğindedir ve hiç durmadan çalışır. Bu faaliyet dış dünyadan gelen sinyallere bağlı olarak değişir ve bunu yaparken de sinyalleri kendi diline çevirir. Bu faaliyet dışarıdan bir müdahale/girdi ile gerçekleşmez. Ancak uyku sırasında dış sinyallerin iç sinyallere oranı değişir; Rüya görüldüğü sırada ise bu sistem aynen insan uyanıkken olduğu gibi hummalı bir faaliyet içinde olur. Bir başka değişle, rüya esnasında sistem tam anlamıyla kendi kendisiyle konuşmaktadır. Hobson'un bu açıklaması Vygotsky'nin *içinden konuşma* zihnin dışa vurmadığı vuramadığı iç dünyamızın diline gönderme yapmaktadır. Rüya içeriklerini kavrayabilmemiz için *içinden konuşma* önemli bir açılım sağlıyor: Kavram aynı zamanda düşünce dil ve konuşma arasındaki doğrudan ilişkiyi kopartan bir kavrayışı temsil ediyor Dil ve düşünce arasındaki ilişki karmaşık bir ilişkidir. İçinden konuşmayı anlamadan bu ilişki çözülemez. Ona göre içinden konuşma düşünceden bağımsız bir şeydir. İçinden konuşma işitilebilirliğin azalması gibi mekanik bir şey değil sözlü/sesli konuşmadan bağımsız, kendine özgü bir haldir (Vygotsky, 1998:17-73).

“İçinden konuşmanın, düşünce ve dil süreçlerinin onlarda zorunlu olarak birbirine bağlı olup olmadığı, bu ikisinin eşitlenip eşitlenemeyeceği sorusuna yanıtımız, hayır olmak zorundadır. Şematik olarak düşünce ve konuşmayı kesişen iki daire gibi düşünebiliriz. Bunların arka kesitinde düşünce ve konuşma bir araya gelerek sözlü düşünce denen şeyi üretirler. Ancak sözlü düşünce, hiçbir şekilde, ne düşüncenin ne de konuşmanın biçimlerinin tümünü kapsar. Düşüncenin konuşmayla doğrudan ilişkisi olmayan çok geniş bir alanı vardır. (...) En son yapılan deneylerde de, içinden konuşma ile bu konuşmayı yapanın dil ya da gırtlak hareketleri arasında doğrudan bir bağıntı olmadığını ortaya koymaktadır” (Vygotsky, 1998: 76-77).

İçinden konuşma böylelikle özerk bir işleve sahip. O nedenle *içinden konuşmadan* dışından konuşmaya geçiş, bir dilden diğerine yapılan basit bir çeviriden ibaret değildir; bu sırf sessiz konuşmanın seslendirilmesiyle gerçekleştirilemez. *İçinden konuşma*’nın başkalarının anlayabileceği sözsel alana dökülmesi karmaşık bir süreçtir ve her zaman da mümkün olmaz. O nedenle *içinden konuşma*, *dışından konuşma*’nın içsel yönü olmayıp, kendi başına bir işleve sahiptir.

“Dışından konuşmada düşünce sözcüklerde somutlaşırken, içinden konuşmada sözcükler düşünceyi doğururken ölürlür. *İçinden konuşma*, büyük ölçüde anlamlarla düşünmedir. Dinamik değişken ve kararsızdır, sözlü düşüncenin kararlı biçimleri kesin bir şekilde belirlenmiş bileşenleri olan sözcük ve düşünce arasında gidip gelir. *İçinden konuşma*’nın gerçek doğası ve konumu, ancak sözlü düşüncenin *içinden konuşmanın* daha da içsel olan bir sonraki düzlemi incelendikten sonra anlaşılabilir (Vygotsky,1998: 211).

Bu düzlem düşüncenin kendisidir. Düşüncüyü sözcük sağanağı yağdıran bir buluta benzeten yazar, düşüncenin sözcüklerle otomatik bir karşılığı bulunmadığını ve tam da bu nedenle düşünceden sözcüğe geçişin, anlam aracılığıyla gerçekleştiğini aktarır:

“Konuşmamızda her zaman gizlenmiş bir düşünce, bir metin gerisi bulunur. Düşünceden sözcüğe doğrudan bir geçiş olanaksız olduğu için, düşüncenin ifade edilemediği konusundaki hayıflanmalar hep olagelmıştır” (1998: 212).

Vygotsky’ye göre düşünce ve sözcük arasında en baştan itibaren onları birbirine bağlayan bir bağ bu anlamda yoktur. Bağlantı, düşünce ve konuşmanın evrim sürecinde ortaya çıkar, değişime uğrar ve gelişir. Huisman da düşünce ve dil arasındaki ilişkinin olmadığına işaret eden yazarlardandır. Ona göre düşünce ile dilin ayrılmışlığı, öznenin kendi kendisiyle iletişimi olan *endophasie* ya da *iç dil* başlangıçtan beri hep mevcuttu (Huisman, 2000: 24). Rüya bu anlamda insanın iç dili, insanın kendi kendisiyle konuşmasıdır.

Eisendle’a göre de rüyalar hissetmenin ve düşünmenin içeriye doğru kaydırılmış anarşizmidir. Bu iç dönüş hazinemize yeni bir şeyler ekler. Rüyalar sadece birer hatıra değil ondan daha fazla bir şeydir. Rüyadaki hissetmek ve görmek her türlü mantıklı anlamdan daha geniştir. Bu anlamda da rüyada benliğin sınırı, ihtiyatı yoktur (Eisendle, 2002: 67-69).

Sorlin rüyalarda kendisini gösteren, anlatılabilir olan ama yine de sözcüklerle ifade edilemeyen şeyler olduğunu söyler (Sorlin, 2004: 859). Tüm bunlardan hareketle rüya alanı ister istemez bir karnaval ve oyun alanı olarak belirir. İnsan gündelik hayatın içinde ciddi ve gerçek olanla ne kadar haşır neşir ise rüyalarında da oyun oynamayı seçer. Zihin rüya sayesinde bir oyun alanı açar ve insanın en eski ihtiyacı olan oyundan kopmamayı sağlar. İnsan, gündelik hayatın tüm sıkıntı ve gerilimlerinden amade bir oyun alanına girer ve oynar. Bu anlamda rüyalar istesek de istemesek de bizi oyundan koparmayan, her daim oyunsu yanımızı korumaya yönelik bir gerçekliktir.

4. Rüyaları Anlama Çabası: Rüya Mana ve Yorum

“Rüyalardaki imgeler, bir anlamda, kağıt ya da kum üstündeki bir dizi işarette olduğu gibi bir dilin imlerine benzer. Burada, herhangi bir alfabenin herhangi bir imi olarak saptayabileceğimiz bir işaret olmayabilir. Ama bizler bunların bir dil oluşturması gerektiğini ve anlamlarının olduğunu düşünebiliriz.”

L. Wittgenstein

“Yorumlanmamış bir rüya, okunmamış bir mektuba benzer”

Talmud, Berachot 55a

Nietzsche duygu dilinin düşüncelere dönüşebilmesi için kısmen bir çevirinin yapıldığına değinir. Duygu ona göre bilinçli imgelere dönüştürülebilir, ancak rüyalarda çözülmemiş bir bölüm her zaman olacaktır. Yine ona göre insan adlandırabildiği ve ayırt edebildiği şeyi kavrar; bu anlamda rüyaların anlam dünyası bir şekilde eksik kalmaya devam edecektir (Nietzsche, 2005: 51-54).

Asur kralı Banipal'in Ninova'da bulunan kütüphanesinde rüya metinlerine rastlanır, Eski Mısır'a ait rüya metinleri British Museum'da saklanmaktadır. Eski Yunan'da da Aristoteles'in rüyalarla yakından ilgilendiği bilinir. Bütün eski dinler ve öteki kadim toplumlar da rüya ile ilgilenmişlerdir. İslamiyet'de Peygamber'in pek çok rüyasını anlattığı, kendisine anlatılan rüyaları da yorumladığı bilinmektedir. Ayrıca vahiy, zaman zaman rüya ile gelmektedir. Pala rüyalar sayesinde insanlığın en eski sırlarının açığa çıktığını söyler (Pala, 2003: 35).

Rüyaların anlamlarını çıkarmak da her zaman ve her çağda önemli olmuştur. Tarihte ilk rüya tabircisinin Milattan 700 yıl önce yaşadığı tahmin edilen rüya yorumlarıyla ün yapmış Yalvaçtır. Alvarez remil denilen falı ve rüya yorumlama tarzını onun bulduğunu söylemektedir. Gilgamiş destanı (İ.Ö. üçüncü bin yıl-Asur Dili) anlatılan hikâyenin örgüsünü sağlayan anlamlı rüyalarla doludur (Alvarez, 2001:112). İ.Ö ikinci bin yılda yazılan papirüslerde ve Asurluların çivi yazılarında da rüya yorumlarına rastlanır. Hatta Freud'dan yedi yüz yıl önce Dalisli Artemidoros'un (İ.S. ikinci yüzyıl) *Rüyaların Yorumu* adlı bir kitabı vardır. Yunanistan'da, şifa arayan hastaların düzenli olarak ziyaret ettikleri rüya bilgeleri olduğu bilinir. O zamanlar rüyalar tanrılardan gelen mesajlar olarak

görülmekteydi. Rüyaların yorumlanması ise rahiplerin işiydi. Rüyayı gören sadece bir aracı/araçtı. Eski Yunan'da bir inanışa göre de rüyalar insanları teftiş ediyordu (Alvarez, 2001:130-134).

Eski zamanlarda rüya yorumcuları, rüyayı gören kişi için iyi ve kabul edilebilir şeyler söylemeye çalışırdı. Bu iyimser yorum rüya sahiplerinin istediği ve istemeye de devam edeceği bir şeydi. O yüzden Artemidoros'un rüya dilini günlük normal dile çevirme yöntemi günümüze kadar geldi. Oluşturduğu kuramı şuydu: İnsanlar yalnızca aradıkları şeyleri görürler. Rüyaların yorumu sonuçta yorumu yapanın zihninden çıkar. Freud, Artemidoros'tan farkını şöyle açıklar: "Benim izlediğim teknik çok önemli bir konuda bu eski yöntemden ayrılıyor: Bu teknikte yorumlama işi rüyayı görenin kendisine düşüyor. Burada önemli olan şey rüyadaki bir şeyin yorumcuya neyi çağrıştırdığı değil, rüya görenin kendisine ne çağrıştırdığıdır" (akt: Alvarez, 2001: 138). Dolayısıyla Freud'un rüya yorumlarına getirdiği yenilik rüyaların tanrılardan gelen mesajlar olarak değil, kişinin kendi bilinç-dışından gelen mesajlar olarak okunmasıydı. Ancak Freud'da tıpkı Artemidoros gibi rüyanın gizli mesajının peşine düşmüştü.

Efesli Herakleitos, "İnsanlar uyanıkken yalnızca bir tek dünyayı paylaşırlar. Ama uyudukları zaman her birinin kendi özel dünyası olur" diyor (akt: Alvarez, 2001:112). Bu yorumdan yola çıkarak rüyaların anlamlandırma haritasını çıkarabilmenin neredeyse imkânsız olduğu söylenebilir. Rüyanın tek ve kesin bir yorumu yoktur, her rüya kişiye özeldir.

Rüyanın dili görsel imgelerden oluşur. Anlam/manâ bu imgeleri anlama çabası ile ancak yorumdan ibarettir: Rüyanın öyküsü/anlatısı imgelerden oluşsa da yarattığı duygu dili ile birlikte bir anlamlandırma eylemine tabi kılınır. Dolayısıyla rüya her zaman çok katmanlı bir tercümenin içinden anlaşılmalı çalışılır. Rüyalar her şeyden önce bir duygulanım alanıdır, yani rüya dili bir duygu dilidir. Bu anlamda rüya öncelikle hissedilir. Ancak, hiç tanımadığı simalarla karşılaşmak, dünyanın uzak bir coğrafyasında gezinmek ya da hiç bilmediği dilleri konuşmanın ne demek olduğu rüyayı gören için merak konusudur. Borges rüyalarda olup biteni tam olarak bilemeyeceğimizi söyler. Rüyalarda cennete de gideriz, cehenneme de, herhangi birisi de olabiliriz belki bir Kral ya da gökyüzünde dolaşan bir çocuk. Ama uyandıığımız zaman bunların hepsini unuturuz. Gördüğümüz rüyanın aklımızda kalan çok küçük bir bölümünü inceleyebiliriz ancak. Yani aktardığımız şey aklımızda kalanlardır. Düşlerden aklımızda kalanlar rüyaların görkemi kadar zengin değildir. O yüzden Borges insanların rüyalarını anlatırken masal uydurduklarını söyler (Borges, 1995: 33).

Jung'un bazı insanların neden bazı rüyaları gördüğü sorusuna verdiği yanıt ise rüyaların özgül olduğunu kabul etmemiz gerektiğidir. Ona göre bir çocuğun rüyası ile bir yetişkinin rüyası ya da eğitilmiş bir kişinin rüyası birbirinden farklıdır. Rüya kişisel bir şeyler vardır ve bu şeyler özne ile psikolojik uyum içindedir. İçinde bulunduğumuz ruhsal durumsa kişisel tarihimizle ilişkilidir. Hayat boyu yaşadığımız hadiselerin bir kısmının güçlü psişik etkileri vardır. Güçlü duygulanımlara sahip anılar, yalnızca çok güçlü olmakla kalmayıp, aynı zamanda da aralarında sıkı ilişkileri olan çağrışım

kompleksleri oluştururlar. Her duygu, *his tonlamalı fikirler kompleksi* olarak adlandırılan az ya da çok yaygın bir çağrışım kompleksi üretir. Bu salkımlaştırıcı anılar demeti rüyaların ana temalarını oluştururlar (Jung, 2006: 3).

Jung, dileklerimizden gerçekleşmesi yolunda yaşamımızın mücadelelerle geçtiğini söyler: Eylemlerimizin hepsi, bir şeyin olması ya da olmaması yolundaki dileğimizden hareket eder. Bunun için çalışır ve bunun için düşünürüz. Bir dileği gerçeklikte yerine getiremezsek en azından fantezilerde gerçekleştiririz (Jung, 2006: 4). Bu yüzden ne kadar rasyonel düşünürsek düşünelim, rüyalar aklımızı çeler. Onları yorumlama isteği bir sonraki yaşanacak an ve anların sihriyle yaklaşmayı sağlar. O yüzden büyüleyicidir, merak etme güdüsü çok yüksektir, her halükarda rüyaların anlamı üzerine düşünürüz.

Rüyayı anlayabilmek için bir şekilde öykülendirilmesi, dolayısı ile anlatılması gerekmektedir. Rüya böylelikle bir hikâyeye kavuşturularak, yeniden inşa edilir, kurgulanır: Görsel imgeler, hissedilen duygular, rüya dili, zihnin bir başka çabasıyla bir öyküye/anlama kavuşur. Yoksa, sabah rüya olarak hatırlanılan şey, imgelerin karmaşık ama anlamlı duygusudur. Bütünlüklü olmayan görüntüler yumağı büyük bir istekle anlaşılır bir öyküye çevrilir. Öyküde kendisini bir kuş olarak kıtalararası uçuşunu gören kişi uyandığında rüyadaki gerçeklik ile uyanık zamanın gerçekliğini uyumlu kılmaya çalışır. Kıtalararası uçmanın gerçekliği, yani rüyanın gerçekliği öylesine güçlüdür ki ondan vazgeçmek imkânsızdı. Bu aşamadan sonra rüyanın anlamı öne geçer. Kıtalar arası uçmanın anlamı nedir? Sorusu önem kazanır. Rüyanın anlamına kavuşmak insanın kendisiyle kurduğu ilişkinin önemli bir parçasıdır. Ancak bir taraftan da anlam her zaman problemlidir. Bunu Saussure'den bu yana biliyoruz. Saussure gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin rastlantısal olduğunu ilan etmişti (Saussure,1988: 46). Blanchot *Nietzsche ve Parçalı Yazı* makalesinde Lacan, Saussure ve Nietzsche'nin dil ve gerçeklik üzerine görüşlerine yer verir. Ona göre Lacan, dilin yapısını dil ile gerçekliğin zaten çoktan birbirinden koptuğu bir yapı olarak yorumlamıştı. Saussure'de gerçeklik dil sistemi içinde ya da ona yönelik olarak hiçbir zaman mevcut değilken; Lacan da bu gösteren ile gösterilen arasında oyuna dönüşmüştü: Bu nedenle anlam göstergelerle oynanan bir oyun olarak hiçbir zaman sabit değildir. Ama biz Nietzsche'nin belirttiği gibi dilin insan tarafından oluşturulduğunu bir şekilde göz ardı edip, bizden bağımsız bir gerçeklik alanı varmış gibi davranırız. Oysa şey'leri adlandıran sözlükleri oluşturan bizlerizdir. Sözlükleri açıp orada bir yaprağın tanımını okuduğumuzda yaprağın yeşil olduğunu okur ve onaylarız. Gerçeklik/sözcükler insanlar tarafından yapılandırılır. Nietzsche üstelik bu yapılandırma eyleminin küçük bir azınlık tarafından gerçekleştirildiğine dikkatleri çeker. O yüzden de iyi ve kötü, doğru ve yanlış hakkındaki bilgimizin yanlısı bir alanda yer aldığına vurgu yapar (akt: Blanchot, 2001: 77-84). Rüya da, -ilk anda algılanan anlamda- farklı bir anlamın aynı anda hem gizlendiği hem de ifşa edildiği karmaşık bir anlamlandırma süreci olarak beliren bir dil sahasında bulunur (Ricoeur, 2006; Moretti: 2005). Dilsel anlam, dili kullanan herhangi birinin niyetleri tarafından kontrol edilemeyeceği gibi, hiçbir türden

anlam da akılcılıkla kontrol edilemez. En az dil kadar, akıl da sürçmeye meyillidir; dil ve bilinç dışının aşırı güçlerinin dışavurumu olarak rüyalarda ise bu daha belirgindir. Bir rüya metnindeki herhangi bir gösteren pek çok olası gösterilene sahiptir; bunlardan hiçbirinin de standart olması gerekmez (Eagleton, 1999: 189). Rüyaların da son tahlilde anlamları yorumdan öteye geçemez. Tıpkı gündelik hayatın içinde diğer tüm gerçeklik dizgelerinin yorumdan öte bir şey olmadıkları gibi.

Ancak insan anlam arayışını sürdürür. Anlamın olmadığı yerde hayat da yok demektir. Bu yüzden neden rüya gördüğümüzü bilmesek de, hemen herkes gördüğü rüyanın anlamının peşine düşer. Stevenson bunlardan biridir ve *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* kitabının öyküsünü rüyasında görür ve uyanır uyanmaz metnini birkaç gün içinde tamamlar (Stevenson, 2004; Bayburt, 2006: 2).

“Rüyada ne gidilecek yer bellidir ne de gelinen yer. Amaç belli olmadığı gibi nedenlerin amaca dönüşmesi de mevcut değildir. Elde olan tek şey, nedenlerin bedenlere, sonuçların ise duygulara dönüştüğüdür. Aslında bu durumun rüyayı günlük hayattan ayırt etmeye yarayan kısmı, bahsettiğimiz biçimde bir dönüşümün kesinliğidir. Yani rüyayı gören, ne rüyanın kahramanı olarak kendisinden, ne bu kahramanın kimi veya neyi temsil ettiğinden, ne de rüyadaki imgelerin nasıl ve nelere dair simgeler olduğundan emin olamasa da; bu emin olamama durumunun kendisi tüm çarpıcılığıyla aşikardır” (Bayburt, 2006 : 35).

Freud’a göre yaptığımız her şey gibi, rüyanın da bir anlamı vardır: Yorumlama çalışması ise, rüyanın, bir arzunun gerçekleştirilmesi olduğunu algılayarak yapılabilir. Freud, rüya görmeyi güdüleyen bir niyetin olduğuna dikkat çeker (Freud, 2002: 187-188). O nedenle de popüler rüya yorumlarının yetersizliğine değinir. Her rüya kendi başına analiz edilecek vak’adır. Analiz olmadan rüyaların anlamını keşfedemeyeceğini söyler. Her bir rüya kişiye özeldir ve yorumu da kişiye özel yapılmalıdır (Freud, 2002: 171).

Yorumlamak rüyaya bir anlam yüklemek demektir. Freud en eski çağlardan beri insanların rüyaları iki yöntem kullanarak yorumlamış olduklarını aktarır: Bunlardan ilki “sembolik” rüya yorumudur; diğeri ise “deşifre” yöntemidir. Sembolik rüya yorumları yaratıcı yazarların yapay uydurulmuş rüyalar yazmalarına yol açmıştır. Görünen rüya sembolik içerikleri çerçevesinde bir yoruma tabi tutulur. Deşifre yönteminde ise şifreli bir yazının çözümlenmesi gibi rüya dili tercümeye tabi tutulur. Bu yöntem hem rüya içeriğini, hem de rüyayı görenin kişiliğini ve koşullarını dikkate alır Bu iki popüler rüya yorumu karşısında Freud kendi yöntemini koyar. Bu iki yorum ona göre popüler yorumlardır ve rüya tabirleri kitaplarının yorumuna tabi kalmışlardır. Freud bu anlamda bu popüler yorumların dışına çıkarak rüyaların bir anlamı olduğunu ve bunları yorumlamak için bilimsel bir yöntem geliştirmenin mümkün olduğunu kabul etmek gerektiğine vurgu yapar (Freud, 2002;163-166).

Jung’a göre rüyalar tüm psişik etkinlikler içinde en “akıldışı” olandır:

“Rüyalar, bilincin içerdiği diğer şeylerin gösterdiği o mantıksal tutarlılık ve değerler hiyerarşisinin asgarisini içerir gibidir ve bu yüzden de daha az şeffaf ve anlaşılabilir. Mantıksal, ahlaki ya da estetik bütünler oluşturan rüyalar pek az görülür. Bir rüya genellikle

mantık yokluğu, kuşkulu ahlakilik, kaba-saba biçim ve açık bir abeslik ya da anlamsızlık gibi bir çok “kötü nitelikle” ayırt edilebilen garip ve beklenmedik bir üründür. Bu nedenle, insanlar rüyayı aptalca, anlamsız ve değersiz olarak niteleyip bir kenara atmaya çok yatkındır. Bir rüyanın her yorumu, içeriğinin bir kısmı hakkında psikolojik bir ifadedir. (...) Bazı çok özel durumlar dışında rüyayı görenin işbirliği olmadan rüyanın anlamını çıkartmak olanaksız olduğundan, onun öz saygısını gereksiz yere zedelememek için olağanüstü dikkat sarf etmek gerekir. (...) Bir rüyayı anlamak çok zordur. Bir rüyanın anlamlı iç yapısı ortaya nasıl çıkartılır? Anlaşıldığı kadarıyla, kabus gibi bilinen ‘tipik’ rüyalar dışında, rüya açıkça belirlenmiş yasalara ya da düzenli davranış tarzlarına uymaz” (Jung, 2006: 12-13).

Rüya yorumlarında Freud’un önemi hiçbir yorumun rüya gören olmadan yapılamayacağını kabul etmesidir. Jung, Freud’un rüyaların *bastırılmış istekler* olduğu konusundaki vurgusuna karşı çıkar. Bu ona göre peşin bir hükümdür. Her ne kadar bu tarz rüyalar olsa da, aslında, Jung’a göre rüyaların altında yatan bilinçaltı süreçlerin, biçim ve içerik olarak, bilinçli süreçlere göre daha sınırlı ve tek taraflı olduğu yönündeki varsayımı destekleyecek gerekçeler yoktur. Buradan hareketle Jung *bağlamın boşunu alma* adını verdiği bir işlem geliştirir. Bu rüyanın her öne çıkan özelliğinin rüyayı gören açısından sahip olduğu anlamlandırma dizgesinin ortaya çıkartılmasıdır. Bağlamın incelenmesi mekanik bir çalışmadır ama ardından okunabilir bir metin üretilmesini sağlar. Bu metnin oluşturulması zahmetli bir iştir. Psikolojik özdeşleşmeyi, eşgüdüm yeteneğini, sezgiyi, dünyayı ve insanı tanımayı ve her şeyin ötesinde, geniş bir anlayışı ve belli bir *yürek zekâsını* gerektiren özel bir çabayı gerektirir. Rüyaları anlamak, deşifre etmek ancak bağlamın titiz bir deşifresi ile mümkün olabilir. Rüyaların kökleri ona göre zihnin ölçülemeyecek derinliklerinde yatar. Bu anlamda rüya bizim irademize direnmekle kalmaz, sık sık bilinçli olarak da karşı durur (Jung, 2006: 15-17).

5. Her Rüyanın Bir Haber Değeri Vardır

“Rüyalar kişinin uyku durumunda devam eden düşünceleridir”

Aristoteles

“Bir insan her zaman hikâye anlatıcısıdır; kendi hikâyeleriyle ve başkalarının hikâyeleriyle çevrili yaşar; başına gelen her şeyi onlar aracılığıyla görür ve hayatını anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır.”

Jean-Paul Sartre

Kişilerarası iletişimde rüyanın üç işlevi olduğu düşünülebilir: Günlük iletişim pratikleri içinde insanların birbiriyle ilişki kurmalarında işlevsel bir olgu olarak; iktidar kurma ve yönlendirme aracı olarak; duygu ve düşünceleri aktarma aracı olarak. Bu üç gerekçe rüyaların gündelik hayattaki dolaşımını sağlayan önemli unsurlardır ve her rüyanın diğer tüm haberlerde olduğu gibi bir *haber değeri* vardır.

Fromm bütün insanların düşüncelerini, duygularını ve hissettiklerini başkalarıyla paylaşma arzusunda olduklarını söyler (Fromm, 2003: 32). Birlikte var olmak demek aynı zamanda

hayatlarımızın, onların hikâyelerinin de kesişmesi, denk düşmesi, çatışması anlamına gelir (Varlık, 2006: 52). Rüya anlatıları da bu hikâyelendirme sürecinin bir parçası olarak kendini var eder. Randall bu anlamda insanı hikâye anlatan varlık olarak tanımlar: Bizi 'biz' yapan anlattığımız hikâyelerdir, hayatlarımız ise bu anlattığımız hikâyelerin toplamıdır. Rüyalar ise, benliğin her gece bizim için yazdığı öykülerdir. Benlik dediğimiz gizemli şeyi tam olarak anlamının en iyi yolu onu bir hikâye olarak ele almaktır. Dolayısıyla Randall'a göre öz yaratım öz hikâyemizle yani *iç hikâye* ile ilişkilidir (Randall, 1999:39-60).

Randall hikâyelendirme sürecini *iç*, *dış* ve bunların ilişkilendiği bir üçüncü hikâyelendirme süreci olarak kavramlaştırıyor. Birinci düzey *dış hikâyelendirme* varlığın toplamıdır. *İç hikâyelendirme* ise içsel hatırlamaları içerir: Tek bir hikâye değil, hikâyeler, deneyimler toplamıdır. Bizim için ulaşılabilir olsa da aktarması zor bir yerde bulunur. Bizi zenginleştirir, sevindirir, duygulandırır ancak dile dökmek *dış hikâyeye* dönüştürmek zordur. Üçüncü aşama ise *iç* ve *dış hikâyelendirmenin* dünyaya sunulan, aktarılan kısmıdır: Dünyaya yansıtılan "benim hayatım" dır (1999: 62). Rüyalar da bu *iç hikâyelendirme sürecinin* içinde dolanıp durur. *Dış hikâyelendirme alanına* çekilmeye çalışılır. Rüya bu *iç hikâyelendirmenin alanından* beslenir, ama aynı zamanda da *dışa* aktarıldığı kadarıyla da anlamlandırılmış olur. Mana arayışı bizi rüyayı paylaşmaya götürür. Bir başkasının rüyasını dinlemek, aslında anlatıcının *iç hikâyelendirme alanı*, yani mahremiyetine girmek demektir. O yüzden rüya herkese anlatılmaz; anlatılan her rüya talep edilmedikçe yorumlamaya tabi tutulmaz. Aslında herkes en iyi kendi rüyasını anlar. O yüzden kime neden anlattığının yanıtı da kendisinde gizlidir: Bir iletişim başlatmak, zihinsel yeteneklerini sergilemek, söylemek isteyip de söyleyemediklerini rüya üzerinden kurgulamak gibi çok çeşitli gerekçeleri olabilir. Belki de sadece bir şey anlatmak için bir sohbetin, muhabbetin vesilesi olarak rüya anlattısı tercih edilir.

Randall'a göre aslında dilin kendisi hikâyelendirilmiştir. Ona göre dilin bu kadar içine girdiği hayatlarımız da bir hikâyeden ibarettir Rüyalarımız dıştaki bilinenden içteki bilinmeyene uzanan bir köprüdür. Gündüz ve gece hikâyeler yaratır, bunları tutku, serüven ve renkli karakterlerle doldururuz (Randall, 1999:64-71). Çünkü hikâye anlatırken aslında bir yanıla kendimizi anlarız. Dolayısıyla anlattıkça oluşturduğumuz hikâye koleksiyonu bir dereceye kadar bizi biz yapar. Kimilerinin ilginç hikâyeleri olur, kimilerinin ise sıradan. O yüzden herkes iyi bir hikâye anlatıcısı değildir. Anlatı bir öykü kurmanın ötesinde içinde duygu öğeleri taşıyan bir süreçtir. Bir anlatı her zaman duygu alanına çekildiğinde anlamlı, derin ve dinlemeye değer bulunur, tıpkı rüya anlatılarında olduğu gibi herkes rüyalarını anlatamaz. O yüzden rüyalarını hatırlayan, onları anlatabilenler ayrıcalıklı bir alana sahip olurlar. Nedense kimi insanlar çok güzel ve anlamlı rüyalara sahiptir. Hatırlamayan ve aktaramayanların ise eksikli bir tarafı vardır.

Randall film, haber ve edebi metinlerden aldığımız hazzı hatırlatarak; hikâyelerin inatçı bir cazibesi vardır demektedir; fıkra, dedikodu, reklam tiryakiliğini, tarih, biyografi, fantezi ve rüyalara yönelik dayanılmaz ilgimizi başka nasıl açıklarız diye de sorar (Randall, 1999:90). Sözel kültürün

anlatı geleneği rüyalar aracılığıyla hayatımızın içinde dolanıp durmaktadır. Hikâye severliğimiz ile sözellikten kopmadığımızı anlarız. Habere olan ilgi ilkçağlardan itibaren var. Ötelerde/uzaklarda olanı merak etme güdüsü haber olgusunu yaratır. Bir olay ya da olgunun haber olabilmesi için ise haber değeri taşıması gerekir: yani ilginç ve bilinmeyen bir içeriğe sahip olmalıdır. Rüya anlatıları da gündelik hayat içinde haber değerine sahiptirler. Bir kişinin diğerine “biliyor musun dün gece rüyamda ne gördüm?” demesi dikkatlerin o yöne çekilmesi için ilk işareti verir. Karşı tarafın ilgisi rüyadan verilecek küçük alıntılar ile daha bir pekişecektir.

Kapferer “dün gece televizyonda ne gördüm biliyor musun?” ile “dün gece rüyamda ne gördüm biliyor musun?” Soruları arasında ikincinin cazibesinin çoğu zaman daha çok olduğunu söyler. Dedikodu ve söylenceyi kitle iletişimi araçlarının en eskisi olarak görür. Bu anlamda da söylenti geçmişte düşünüldüğü gibi toplumsal bünyenin bir akıl hastalığı değildir. Söylenti kelimesi hiçbir şekilde doğruluk veya yanlışlık niteliğiyle birlikte de anılmamalıdır. Söylenti bir yanıyla sosyolojik bir yanıyla da politiktir ve resmi habere karşıt haber olarak bir karşı iktidardır. Söylentilerin aksi iddia edilmeyeceği için güçlü söylemler olduğunu belirtir. Ne doğru ne de yanlıştır, tıpkı rüyalarda olduğu gibi. O nedenle de inanılmaz bir çekim alanına sahiptirler (Kapferer, 1990:25-27). Kitle iletişimi ise yakın ufkumuzun ötesinde kalan olaylar hakkında sürekli ve rahatlatıcı bir duygu sağlar. Önemsiz rutin işlerimizden kurtulmamızı ve kendimizden daha büyük bir gerçeklikle iletişim kurmamızı sağlar. Bizi diğerlerinin yaşanmışlıklarına –ki çoğu zaman kötü hikâye barındırırlar-tanıklık ederek kendimizi iyi hissetmemizi sağlar; bir yanıyla da uyuşturmuş olur (Kapferer, 1990:80, Randall, 1999:105). Rüyaların da hayatın içinde tıpkı söylence ve dedikodu gibi bir işlevleri vardır. Anlatıcı medyanın gücüne sahiptir. Anlatacakları ile karşı tarafı manipüle etme gücüne sahiptirler. Bunu kimi zaman ilginç bir hikâyelendirme ile kimi zaman anlaşılabilir içeriklerle, kimi zaman da kişisel mesaj kodlamaları ile yaparlar. Rüya anlatıları da diğer tüm anlatılar gibi bir inşa sürecidir. Diğer anlatılardan farkı ise, tıpkı söylencelerde olduğu gibi yalanlama şansının olmayışdır.

Söylenti ve dedikodunun kime yapılacağı bilinir: Anlatılacak hikâyenin haber değerinin farkında olan kişilere söylenti ve dedikodu aktarılır. Rüya anlatıları da böyledir. Her nedenle olursa olsun rüya da hedef kitlesine aktarılır. Dinleyicinin sorumluluğu anlatı/rüya hakkında vereceği yorumdur. Rüya anlatıcısı dinleyenin yorumuna kimi zaman muhtaçtır/bekler; kimi zaman da mış gibi yapar. Çünkü rüyanın simgesel düzeni genel uzlaşma içinde anlaşılırdır ve rüyayı anlatan aslında karşı tarafa söylemek istediklerini rüya dolayımı ile aktarıyordur. O yüzden rüya kişiler arası oyun alanının merkezinde yer alır.

Rüyalar bir şekilde bir veya birkaç kişiye anlatılır. Rüya anlatıcısı hedef kitlesini seçer, merak uyandırır. Rüyaların kişisel tarihle olan ilişkisi, mahremiyet alanında yer alması sebebiyle gündelik hayatın magazin anlatıları olarak da görülebilir. Tıpkı magazin haberleri gibi merak ve dinleme isteği, gözetleme alanı yarattıkları için keyifle tüketilirler. “Seni rüyamda gördüm” cümlesi her zaman ilgiyle dinlenecek bir hikâyenin, sohbetin başlangıcını oluşturabilir. Bir çeşit günün manşet

haberidir. İki insan arasında mahrem bir hikâyenin paylaşımı çok farklı insani ilişkinin işaretlerini taşır. Bu anlamda da rüyaların iletişim boyutu çok önemlidir.

Hayatı bütünlüklü bir öykü olarak kavrarız. Anlayamadığımız, anlamlandıramadığımız yerleri anlayabilmek, pazılın eksik yerlerini bulup tamamlamak bir çeşit ihtiyaçtır. Hayat bu anlamda biteviye anlam arayışıdır. Dolayısıyla hayat hikâyemizi anlama çabası yaşadığımız hikâyeler üzerinde düşünmeyi de beraberinde getirir. Randall'ın belirttiği gibi “hayatlarımızın olaylarına bir anlam kazandırma ihtiyaçtır” (Randall, 1999:284). Gündelik hayat bu anlam arayışında her zaman yeterli olmaz. Rüyalar imdadımıza yetişir. Bilinmeyen yanımızı deşifre ederken, anlam arayışında yeni alanlar açar. Hayatımızda her şey kötü gidebilir, ancak öylesine derin rüyalarımız vardır ki, teselli buluruz.

“Hikâyelerimizi bir gecede derinden değiştiremeyeceğimizi biliriz. Belki eşlerimizi, görüşlerimizi, hatta ruh hallerimizi değiştirebiliriz ama hikâyelerimizi değil. Kaldı ki bizi biz yapan hikâyelere alışkın olarak büyüyoruz. İçlerinde kendimizi rahat hissediyoruz; bizi güvenli kılmalarını isteriz. O zamana kadar bize iyi hizmet etmişlerdir. (...) Hikâyeleri yeniden kurmak cesaret ister” (Randall, 1999:266).

Bazen bu cesareti rüyalar üzerinden gösteririz. Gündelik hayatın dayatmaları karşısında çaresiz kalmak, yeni bir hikâye düzlemine geçememe durumunu yaratabilir. Ancak rüya düzlemi iç hikâyelendirme alanı iyi işliyor ise, hala anlatacak şeyimiz var demektir.

Zeman, ömrümüzün yirmi yıllık süresini uykuda geçirdiğimizi söylüyor. Her gün uyandıığımızda deneyim dünyamızı yeniden yaratmak durumunda kaldığımızı da ilave ediyor. Farkındalığın düzenli bir biçimde yok olup yeniden oluşması ona göre hayatın olağan mucizelerinden biri: Bir-iki gün geçirdiğimiz uykusuzluğun bize uykunun ne kadar temel, ne kadar tarif edilmez bir şey olduğunu hatırlattığını belirtiyor Uyku bu anlamda hayatımızın olmazsa olmazı ve olağan bir haldir. Ona göre neden uyuduğumuzu kimse bilmiyor, bildiğimiz bir şey var ki o da uykudan dolayısıyla rüyadan uzak kalmanın insanı ölüme götürdüğüdür. Uyku gündüzün hasarlarından korunmak için duyduğunuz bir ihtiyaç değildir (Zeman, 2006: 109-142-145). Yani, salt fiziksel bir ihtiyacı karşılamaktan öte bir şeydir.

Freud, Novalis'in rüyalar dünyasına ilişkin sözlerini şöyle aktarır:

“Rüyalar yaşamın can sıkıcı tekdüzeliğine karşı bir kalkandır; hayal gücünü zincirlerinden kurtararak, gündelik varoluşun bütün görüntülerini karışıklığa gömüp erişkin insanın hiç bitmeyen ciddiyetini bir çocuğun neşeli oyunuyla keser. Rüyalar olmasaydı elbette çok çabuk yaşlanırdık; bu nedenle bunlara –belki gökten inen armağan gözüyle olmasa da- değerli bir direniş, mezara giden yolda bize eşlik eden dost canlısı bir arkadaş gözüyle bakabiliriz (akt: Freud, 2002, Cilt 1: 147).

Zihin, uyanık yaşamın gerilimlerini uzatmayı hiç arzulamaz; bunları gidermeye ve bunlardan kurtulmaya çalışır. Uyanıklık koşullarının tersi koşulları yaratır; bunlardan kurtulmanın yoluya

uykudur. Uyku sadece bedenin fiziksel dinlenmesine değil, ruhsal hayatın dengelenmesi, dinlendirilmesi için önemlidir (Zeman, 2006:147). Uyku ne kadar ihtiyaçsa, rüya görmek de bir o kadar ihtiyaç ve gereklilik taşır.

Her sabah bir rüya ile güne başlarız. Kimi zaman tüm netliği ile kimi zaman parça parça anlaşılmaz ve korkutucu, kimi zaman bir parçası aklımızda diğer kısmını hatırlamaya çalışarak. Kimi rüyalar hayat boyu unutulmaz, kimisinin şifreleri kolay çözülmüştür, kimisi ise anlaşmazlıklar arasında yerini alır. Onları anladıkça kendimizi anlıyoruz, dinledikçe de –belki- karşı tarafı. Gündelik hayatın içinde bu kadar yakın bu kadar iç içe olduğumuz rüyalar, Randall’ın (1999) belirttiği gibi *bizi biz yapan hikâyeler*’in merkezinde yer alıyorlar. Hayatı ne kadar ciddiye alırsak alalım o bize oyun alanları açıyor içeride ve dışarıda. Oyun oynamaya yatkın olduğumuz sürece rüyaları anlamaya çalışmanın renkli kapıları da aralanacaktır.

6. Sonuç

İletişim her türlü dilsel göstergenin açıklanması ve yorumlanması çabasıdır. Bu çaba bize anlam olarak geri döner. Bu nedenle iletişim denilen olgu aslında bir anlamlandırma çabasıdır. Dil bu çabanın merkezinde yer alır. Saussure’den (1988) bu yana biliyoruz ki dil kendine özgü bir yapı içinde işler ve anlam kazanır. Yapısal dil çalışmalarının ardından post-yapısalcı dil analizleri dilin anlamlandırma pratiğini sorguladı ve sorgulamaya da devam ediyor. İletişim alanında yapılan çalışmalar da büyük oranda dilsel (söylem) analizlerine yöneldi. Bu çalışma anlamlandırma haritasında yer alan pek çok dil’e (görsel dil, beden dili, renklerin dili vb) ek olarak rüyayı da bir dil olarak iletişim alanına çekme çabasıdır. Rüyanın kendine özgü zamanı mekânı ve dili vardır, bu dil iletişimcilerin de ilgisine tabi olmalıdır. Gündelik hayatın metinleri gündelik sohbetler, medya metinleri nasıl analize tabiyse, rüyalar da bu anlamda ilgi alanımızda yer almak durumundadır. Rüya öyküleri insanlığın ilk dönemlerinden itibaren merak konusu olmuştur. Çalışma bu merakın iletişim çalışmaları alanına kayması konusunda bir ‘çağrı’, bir başlangıç olarak kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alvarez, A. (2001) Gece, Gece Hayatı, Gecenin Dili ve Rüyalar, (çeviren: İ. Türkmen), Ayrintı: İstanbul
- Anar, İ.O. (1996) Kitab-ül Hiyel, İletişim: İstanbul
- Barbarosoğlu, F. K. (2002) İmaj ve Takva, Timaş: İstanbul
- Bayburt, A. (2006) “İntihar Kulübünün Patronu”, K Dergisi, Sayı: 13, ss. 33-35
- Berger, J. (2006) Görme Biçimleri, (çeviren: Y. Salman), Metis: İstanbul
- Blanchot, M. (2001) “Nietzsche ve Parçalı Yazı” (çeviren: Ö. Aygün), Cogito, Sayı:25, ss.77.101
- Bornstein, T.B. (2011) Filmler ve Rüyalar, (çeviren: C. Soydemir), Metis: İstanbul
- Borges, J. L. (2003) “Karabasan”, Simge Rüya Özel Sayısı, Sayı:4, ss.7-12
- Borges, J. L. (2009) Yedi Gece, (çeviren: C. Üster), İletişim: İstanbul

- Calvino, I. (2009) Ağaca Tüneyen Baron, (çeviren: F. Özdem), Yapı Kredi/Doğan Kardeş: İstanbul
- Canan, İ. (1995) Hadis Külliyyatı Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi (Hadis Ansiklopedisi), “Rüya Tabiri Bölümü”, 4. Cild, Akçağ Yayınlar : Ankara
- Craze, R. (2005) The Dictionary of Dreams and Their Meanings- Interpretation and Insights Into the Therapeutic Nature of Our Dreams, Hermes House: London.
- Dante, A. (1948) İlahi Komedi, (çeviren: H. Varoğlu), Hilmi Kitabevi: İstanbul
- Denkel, A. (1996) Anlam ve Nedensellik, Kabalcı: İstanbul
- Eagleton, T. (2004) Edebiyat Kuramı, (çeviren: E.Tarım), Ayrıntı: İstanbul.
- Eco, U. (2006) “Edebiyatın Bazı İşlevleri Üzerine”, Sözcükler, Eylül-Ekim sayısı.
- Eisendle, H. (2002) İyi ve Kötü Tanrıların Önyargılarıdır, (çeviren: Ü. Hastürk), Çitlenbik: İstanbul
- Freud, S. (1996) “Psikanalizin Yararı” (Çeviren: M. Tüzel), Cogito, Sayı:9, ss.33-48
- Freud, S. (2000) Rüyaların Yorumu, (çeviren: S. Budak), Öteki Yayınevi: Ankara
- Fromm, E. (2003) Rüyalar Masallar Mitoslar, (çeviren: A. Arıtan), K. H. Ökten, Arıtan: İstanbul
- Forrester, J. (2000) Freud Savaşları , (çeviren: H. Atalay), Ayrıntı: İstanbul
- Gürer, D. (2008) “Hz. Yûsuf’un Gördüğü Rüyanın Fusûsu’l-Hikem’deki Yorumu”, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-1), yıl: 9 sayı: 21, ss.39-56
- Haldûn, İ. (2004) Mukaddime, (çeviren: H. Kendir) C:1, Yeni Şafak:İstanbul
- Hyde, M. McGuinness, M. (1997) Yeni Başlayanlar İçin Jung, (çeviren:G.Ç.Güven), Milliyet Yayınları: İstanbul.
- İlhan, Ç. (2006) Rüya Tacirleri Odası, Artemis: İstanbul
- Ionesco, E. (1999), Cehennem Günlüğü, (çeviren: H. Can), Kaknüs Yayınları: İstanbul
- Jung, C. G. (2006) “Rüyaların Çözümlemesi/Rüyaların Doğası Üzerine” (çeviren: M. Morali), Parşömen, Sayı: 2, ss.1-11
- Kafka, F. (1983) Dava, (çeviren: K. Şipal), Cem Yayınevi: İstanbul
- Kahraman, H.B (2000) “Yitirilmemiş Zamanın Ardından: A.H.Tanpınar ve Muhafazakâr Modernliğin Estetik Düzlemi”, Doğu-Batı Dergisi Yıl:3, S.11, ss.11-48
- Kapferer, J. N. (1992) Dedikodu ve Söylenti, Dünyanın En Eski Medyası, (çeviren: I. Gürbüz), İletişim: İstanbul
- Kur'an-ı Kerim, (2000) 12/Yusuf Suresi, (çeviren: M. Yılmaz)
- Le Guin, U. K. (2002) Kadınlar Rüyalar ve Ejderhalar, (çeviren: D.Erksan), B.Somay, M.G. Sökmen, Metis: İstanbul
- Moretti, F. (2005) Mucizevi Göstergeler, (çeviren: Z. Altıok), Metis: İstanbul.
- Nietzsche, F. (2005) Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans, (çeviren: M. Kahraman), Say: İstanbul
- Pala, İ. (2003) “Rüya Gibi Beyitler”, Simge Rüya Özel Sayısı, Sayı: 4, ss.35-38
- Pontalis, J. B. (2000) Pencereler, (çeviren: T. Parman), Bağlam: İstanbul
- Randall, W.L. (1999) Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler, Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme, (çeviren: Ş. S. Kaya), Ayrıntı: İstanbul
- Ricoeur, P. (2006) Yorum Üzerine: Freud ve Felsefe. (çeviren: N. Alpay), Metis: İstanbul.
- Sakallı, T. (1994) Rüya ve Hadis Rivayeti, Tokoğlu Ofset: Isparta
- Sarup, M. (2010) Post Yapısalcılık ve Postmodernizm, (çeviren: A. Güçlü), Kırkgece Yayınları: İstanbul

- Saussure, F. (1988) Dilbilim, Genel Dilbilim Dersleri, (çeviren: B. Vardar), Multilingual: İstanbul
- Searle, J. R. (2006) Zihin Dil Toplum, (çeviren: A. Tural), Litera Yayıncılık: İstanbul
- Stevenson R. L. (2004) Dr. Jekyll ve Mr. Hyde, (çeviren: E. Türey), Oğlak Yayıncılık: İstanbul
- Sorlin, P. (2004) Düş Söylemleri, (çeviren: S. Sertabiboğlu), Ayrıntı:İstanbul
- Soykan, Ö. N. (1995) Felsefe ve Dil, Kabalcı Yayınevi: İstanbul
- Soykan, Ö. N. (2002) “Wittgenstein’in Felsefesi: Temel Kavram ve Sorunlar”, Cogito, Sayı: 33, ss. 40-79.
- Sontag, S. (2005) Rüyaların Esiri, (çeviren: M. Bayatlı), Agora: İstanbul
- Tanpınar, A. H. (2002) Hikâyeler: “Abdullah Efendinin Rüyaları”, Dergâh: İstanbul
- Tanpınar, A. H. (2004) Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul
- Toptaş, H. A. (1995) Gölgesizler, Doğan Kitap: İstanbul
- Toptaş, H. A. (2006) Uykuların Doğusu, Doğan Kitap: İstanbul
- Tura, S. M. (1998) Freud’dan Lacan’a Psikanaliz, Ayrıntı: İstanbul
- Uğurcan, S. (2006) “Zihniyetlerin Yansıma Alanı Olarak Tanpınar’ın Romanları”, Toplumbilim Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, Sayı:20, ss.95.102
- Vygotsky, L. S. (1988) Düşünce ve Dil, (çeviren: S. Koray), Toplumsal Dönüşüm Yayınları: İstanbul
- Winnicott, D. W. (1998) Oyun ve Gerçeklik, (çeviren: T. Birkan), Metis: İstanbul
- Wittgenstein, L. (1997) Estetik, Ruhbilim, Dinsel İnanç Üzerine Dersler ve Söyleşiler, (çeviren: A.B. Güçlü), Bilim-Sanat Yayınları: Ankara
- Yalsızuçanlar, S. (1998) Rüya Sineması, Kırkambar Yayınları: İstanbul
- Yılmaz, S. (2011) Homo Sermo Onis: İfade Eden İnsan, Agora: İstanbul
- Yavuz, H. (2006) “Edebiyat ve Psikanaliz” Zaman Gazetesi, 29. 03. 2006
- Zeman, A. (1996) Bilinç Kullanım Kılavuzu, (çeviren: G. Koca), Metis: İstanbul
- Zizek, S. (2002) İdeolojinin Yüce Nesnesi, (çeviren: T. Birkan), Metis: İstanbul
- Zizek, S. (2004) Yamuk Bakmak, (çeviren: T. Birkan), Metis: İstanbul